

Eerste deel

Het is een witte dag, het licht brandt in je ogen als je recht omhoogkijkt. De lucht staat stil. De engel die op een van de mausoleums zijn vleugels dichtvouwt, steekt geheel zwart af tegen de vurige wolken. Hij lijkt wel een roofvogel, een vogel die bidt. Alsof hij elk moment zijn vleugels kan uitslaan om zich omlaag te storten, ware het niet dat de steen hem op zijn plaats houdt. Lang geleden zou de plaag zelf zo zijn afgebeeld, als een donkere engel tegen een asgrijze hemel.

Het lijkt niemand op te vallen. Drommen toeristen lopen met hun camera's over de begraafplaats alsof de standbeelden slechts stenen zijn. Het is een dagelijks terugkerend tafereel, steeds eender, al zijn het andere mensen. Ze schreeuwen niet, verheffen hun stem niet, lachen niet. Ze tonen respect, al weten ze niet goed waarvoor, terwijl ze met gematigde interesse hun weg zoeken tussen de graven. Bij historische figuren, presidenten, schrijvers, grote namen, blijven ze even staan. Ze maken een schoolquiz van het lezen van de grafstenen. Of ze laten zich op hun wandeling door het labyrint door aantrekkelijke vormen leiden: uitgespreide vleugels als balletposes, handen die de starre steen trotserend behoedzaam een hoofd omvatten.

Soms verdwalen ze op de paden, waarlangs de mausoleums gerangschikt als huizenblokken de vorm van een stad nabootsen. De begraafplaats is niet al te groot, maar het geheel van diagonalen die vanaf de entree uitwaaiëren

voert naar onvermoede hoekjes en brengt ze in de war. Maar ook het steeds naar boven kijken op hun wandeling, in de schaduw van beelden als Onze-Lieve-Vrouw van Smarten die hun gezicht bedekken om hun lijden te verhullen, maar die uiteindelijk iets veel ergers lijken te verhullen.

Dit is de oudste begraafplaats van de stad en de enige die de dood nog een ouderwets cachet geeft. Een marmeren droom, gebouwd met het geld van welgestelde families. Hier rusten alleen degenen die het recht op de poëzie van de dood konden betalen; voor de anderen de gemeenschappelijke graven of kale stenen als definitieve afsluiting van hun onbeduidende leven op aarde. Deze namiddag loop ik over de grijze tegelpaden en vraag me af waar ik zal worden begraven, of ik langzaam onder de grond zal wegrotten of in een van de als stellingkasten gestapelde nissen, ergens bovenin, waar een enkele verwelkte anjer van de vergetelheid getuigt. Maar de bezoekers zien er onbewogen uit, geamuseerd zelfs, terwijl ze hun camera op een beroemde grafsteen richten of op een bijzonder weelderig mausoleum.

Het is de afwezigheid van rottingslucht die maakt dat ze zich eraan kunnen onttrekken. Deze begraafplaats is de enige in de stad waar niet zo'n aanstootgevende, walgelijk zoete geur van langzaam ontbindende lichamen hangt, omdat er allerlei maatregelen worden genomen tegen het weglekken van bederf in de vorm van lijkvocht of gas uit de grafkisten. Bloemen kunnen die geur nooit helemaal verdoezelen. Hij dringt in je neus en geeft je het gevoel dat je hem nooit meer kwijtraakt. De geur is verraderlijker dan de stank van uitwerpselen of vuilnis, misschien omdat het een parfum zou kunnen zijn als je geen weet had van de

lugubere oorsprong. Alleen vlees kent die gruwel; eenmaal schoon zouden botten heel goed fossielen, stukken hout of curiosa kunnen zijn. Maar vlees is wat me deze dagen uit mijn slaap houdt.

Sinds een paar weken bezoek ik dwangmatig de begraafplaats en deze keer, overdag en in gezelschap van mijn zoontje, probeer ik een verontrustende herinnering te bezweren. Hij rent een paar meter voor me uit en heeft geen idee waar ik mee bezig ben. Hij is vijf. In eerste instantie was hij meteen verliefd op deze begraafplaats, deze miniatuurstad die net een doolhof is, maar op een gegeven moment vroeg hij of hij niet meer mee hoefde. Ik zei dat vandaag de laatste keer was, beloofde hem een cadeautje als hij meeding en hij stemde in. Nu speelt hij dat hij op jacht is naar een skelet. Hij heeft het zelfs een naam gegeven, het heet Juan. Tussen al die mausoleums zoekt hij er een met een glazen ruitje waarin een schedel met twee botten is geëst: hij denkt dat daar een piraat ligt.

Hij roept opgetogen dat hij verstopperij wil spelen, maar ik zeg streng dat je hier niet mag schreeuwen of rennen, straks botst hij nog tegen iemand aan. Ik leg uit dat je respect moet tonen voor een plaats waar mensen begraven liggen. Ik weet niet hoe, maar hij begrijpt het. Ondanks zijn jonge leeftijd is hij gevoelig voor de bijzondere sfeer die zich hier opdringt, zoals in een museum of een kerk. Als ik met hem naar het Museum voor Schone Kunsten of naar de kathedraal ga, leg ik voor we naar binnen gaan een vinger op mijn lippen om te laten zien dat je op sommige plekken stil moet zijn en zachtjes moet lopen.

We nemen een andere route dan de groepjes toeristen die langzaam achter hun gids aan schuifelen, en al gauw zijn we afgedwaald tot in een van de verste uithoeken van

de begraafplaats. Santi draagt een rode broek, de levendigste kleur hier, en hobbelt langs marmer en graniet tot hij abrupt blijft staan. Als verlamd staat hij voor het beeld van een vrouw die haar zwaard op de grond legt, in een gebaar van overgave. Hij moet zijn hoofd ver achteroverbuigen om haar helemaal te kunnen zien. Meteen is zijn belangstelling verslapt en vervolgt hij zijn weg. Een paar meter verder legt hij bij de entree van een mausoleum beide handen om een klopper die uit de bek van een bronzen leeuw steekt en probeert de deur open te trekken. Ik zeg dat dat niet mag. Hij luistert, begrijpt dat hier andere regels gelden, al weet hij niet precies waartegen ik hem bescherm. Hij rent weer weg, hurkt bij een gebroken ruitje aan de zijkant van een mausoleum en wijst naar binnen. Ik loop naar hem toe om samen te kijken. Hij tuurt naar binnen en vraagt of de kleine kisten van baby's zijn. Niet altijd, zeg ik, als mensen al heel lang begraven zijn, blijven alleen hun botten over en die passen in een kleinere kist. Ik wil hem niet vertellen dat lichamen soms in een oven worden geschoven en tot as gereduceerd.

Even later ziet hij eindelijk het mausoleum van de schedel en de botten, hij gaat op een traptrede bij de ingang zitten en vraagt of ik een foto van hem wil maken. Soms vraag ik me af of het wel een goed idee is om hem op deze manier al zo jong met de dood te confronteren. Of ik hem er niet beter bij weg kan houden. Maar wij hebben de dood nooit uitgenodigd, en toch klopte ze aan.

We lopen verder over de begraafplaats en terwijl ik mijn zoontje niet uit het oog probeer te verliezen, laat ik me in beslag nemen door alles wat ik tegenkom. Ik blijf staan bij mausoleums met een barst of een scheur. Alles wat ik zie is kapot. Smeedijzeren deuren waarvan het glas ontbreekt,

slecht afgesloten met een provisorische ketting. Bij mausoleums waarvan de vloer het heeft begeven, kun je van buitenaf de kisten op stellages langs de wanden zien staan tot ver onder de grond. Kisten met een verschoven of vernield deksel, alsof ze door een bijl en niet alleen door het verstrijken van de tijd zijn aangetast – wat soms inderdaad het geval is. Ik stel me levende lichamen voor die 's nachts in het geheim, deels verborgen in het duister, fluisterend de verwaarloosde graven afstruinen op zoek naar iets wat ze kunnen verpatsen.

Ik ben ook naar iets op zoek en bij vlagen voel ik dat ik Santiago bij me heb om ervoor te zorgen dat ik het niet vind. Bij wijze van amulet. Ik roep hem en wijs naar de kisten in een mausoleum met kapotte ruiten. Er groeit onkruid tussen de tegels, alsof er in de toekomst een kracht uit de krochten van de aarde zal komen die de grijstinten van de begraafplaats – de stabiliteit van haar materialen – zal overnemen. Binnen zijn de wanden bruin uitgeslagen, de verf is afgebladderd. Het ruikt er vochtig en uit een barst in de muur groeit een klimplant omhoog. Door het gebroken deksel van een grafkist is een langgerekt bot te zien, waarschijnlijk een scheenbeen of een bovenarm, brandschoon zonder ook maar een flintertje vlees, als een bot dat door een hond is afgekloven en afgelikt, alleen glimt het niet. Het oppervlak is bruin en aan het uiteinde zitten holtes met een andere textuur, een beetje roze. Als een schooljuf zeg ik tegen Santi: 'Zie je dat? Zo zien de botten er na verloop van tijd uit.'

'Mag ik ze aanraken?' vraagt hij.

'Nee, dat is vies, er kunnen maden op zitten.'

Hij knikt en doet een stap achteruit. Mijn keel knijpt dicht. Ik wil een beetje werkelijkheid toevoegen aan zijn

fantasieën over skeletten, maar tegelijkertijd weet ik niet wat ik wil, of ik wel evenwichtig ben. Als het alleen mezelf betrof zou het me niet uitmaken, maar kinderen verdienen regelmaat, dat hebben ze nodig.

Nadat ik het mausoleum op mijn hurken heb bekeken, trek ik mezelf aan de spijlen van het hek omhoog en loop achter Santiago aan. Ik strijk over zijn altijd warrige kastanjebruine haar. Ik hou van alles wat kinderlijk aan hem is: zijn haar dat alle kanten op staat als hij 's morgens wakker wordt, zijn volle wimpers, zijn grote ogen. Ik kijk naar hem en probeer me zo goed mogelijk in te prenten hoe hij er nu uitziet, omdat ik weet dat het zo voorbij is.

We blijven even staan voor een engel die met zijn armen over elkaar bij de ingang van een mausoleum staat. Hij draagt een geplooid tuniek en zijn neus is beschadigd. Wat later strijken we neer bij een jonge vrouw met een boeket rozen in haar armen. Een paar van de bloemen zijn op de grond gevallen, voor de traptreden die naar het mausoleum voeren. Bloemen die niemand heeft kunnen oprapen, intussen versteend. Een gemiste kans. Plotseling word ik overvallen door weemoed omdat het zo'n treffend beeld is, de aloude aanname dat elk voortijdig afgebroken leven een geknakte bloem is, een vergissing van de natuur. Van een andere vrouwelijke figuur, donker van de groene aanslag, die met gebogen hoofd kuis haar blik afwendt, maken we een foto. Net als van een meisje, een kind nog bijna, dat een boek in haar handen houdt, ook al is één hand bij haar pols afgehakt.

Ergens achteraan blijven we een hele tijd bij een van mijn favoriete beelden staan: een vrouw die tot aan haar borst in een linnen doek is gewikkeld en zich sierlijk over het graf van Marco Avellaneda buigt. Ze strekt haar armen

als een danseres die zich vooroverbuigt om de beweging van een zwaan na te bootsen, tussen haar ineengestrengeelde vingers houdt ze losjes een roos. Als je haar van opzij bekijkt, zie je dat de doek haar amper bedekt, een van haar stevige borsten is haast tot aan de tepel te zien.

Er zit seks in de steen en dit beeld is even bedwelmend als seks. Je begrijpt waarom iemand, een vermogend man, geld heeft neergeteld voor een graf waarover zich voor eeuwig een halfnaakte vrouw buigt, die je afleidt van elke gedachte aan verval. Omdat het niet zo heel lang geleden is, hoewel de wereld die eruit spreekt niet langer bestaat, grijpt de ongebreidelde erotiek van de vrouwenbeelden me aan, de vele wulpse vormen die proberen om boven op de teloorgang een symbolisch bouwwerk op te trekken. Hier op de grond, onder de vleugels van beschermengelen, is de dood iets wits, gestold in de tijd.

We lopen door en blijven staan bij een onverklaarbaar weelderige klimop die als een glanzend groene waterval langs een mausoleum omlaagvalt. Een buitenlands stel wenkt ons en vraagt in het Engels waar Evita's graf is, ik wijs hun de richting. Ze bedanken me en vervolgen hun weg, flesje water in de hand. Dan ben ik Santiago ineens kwijt. Dat doet hij de hele tijd, hoezeer ik hem ook op zijn kop geef, hij rent bij me weg en verdwijnt uit mijn zicht. Ik loop snel terug in de richting naar waar we vandaan komen, kijk naar links en naar rechts. Hij is nergens te bekennen. Ik zie overal mensen, maar niet mijn zoon. Ik weet niet of ik rechtdoor zal lopen of beter een pad in kan slaan. Ik besluit te blijven waar ik ben zodat hij me kan terugvinden, maar bedenk ineens dat hij misschien in het deel van de begraafplaats is dat ik probeer te vermijden. De wanhoop kruipt vanaf mijn knieën omhoog.

Er is één mausoleum in het bijzonder, dat niet meer gebruikt wordt. Er ligt niemand die ik ken, maar ineens slaat de twijfel toe: of de deur die decennialang gesloten was en onlangs voor het eerst werd geopend, open is of dicht.

Ik realiseer me nu pas hoe krankzinnig het is om hier met mijn zoontje te komen, en besluit weg te gaan zodra hij tevoorschijn komt. Maar dat gebeurt niet. Ik weet niet hoeveel minuten er voorbijgaan, misschien maar één. Ik begin zijn naam te roepen. Onmiddellijk duikt hij opgewonden op aan het einde van het pad waar ik op hem wacht. Hij kijkt me indringend aan, probeert te peilen of ik boos ben. Mijn hele lichaam is gespannen, ik wil hem bijna een standje geven, maar word ontwapend door een vlaag van begrip. Ik ga op mijn hurken zitten en sla mijn armen om hem heen. Hij zegt dat hij geschrokken is, ik zeg dat ik ook geschrokken ben en dat we naar huis gaan. Ik pak zijn hand en we gaan op zoek naar de uitgang.

Ik schrik van aanhoudend klokgebeier dat aankondigt dat het sluitingstijd is. Ik had niet door dat de middag voorbij was gevlogen. De lucht zit nog altijd potdicht, maar het gaat niet regenen, het is alleen een steeds dikkere deken die alles toedekt. We begeven ons naar de zuilenrij maar blijven steken in de mensenmenigte die is samengedromd op de paden die naar de entree voeren. Hoog boven ons hoofd staat in een dode taal op het fries te lezen: WE WACHTEN OP DE HEER. Ineens krijg ik het benauwd van al die mensen, ik wil zo snel mogelijk weg. Santi trekt aan mijn hand om haast te maken. Het gebeurt in een flits. Tussen al die vreemden doemt ineens een gezicht op dat mijn aandacht trekt omdat ze naar me kijkt. Eigenlijk doemt ze niet op, ik realiseer me dat ze er al was, onbeweeglijk te midden van de mensenzee die langs haar heen loopt

om de uitgang te bereiken. Het heeft iets uitdagends dat ze niet wegstijgt als ik mijn ogen op haar richt. Ze heeft lang donker haar, slordig als dat van een zwerfster, maar dat is het niet. Er is iets aan haar wat hier niet thuishoort. Niet zozeer niet op deze plek, maar... hoe moet ik het zeggen... in deze werkelijkheid. Ik voel mijn hart tegen mijn ribbenkast bonken als ik me realiseer waarom ze me bekend voorkomt. Angst graaft een gat in mijn borst. Ik houd Santiago's hand stevig vast en baan me een weg naar de uitgang, we moeten hier onmiddellijk weg. Ik duw lichamen aan de kant met mijn schouders en ellebogen, sleur Santiago achter me aan zodat hij niet in de verdrukking komt. Verscheidene mensen kijken me geërgerd aan, eentje scheldt me de huid vol. Als we al bijna onder de zuilenrij door zijn, draai ik me vertwijfeld om om te zien of de vrouw daar nog staat en kijk recht in die wilde ogen vol begeerte. Ze staat daar volkomen roerloos terwijl de laatste bezoekers langs haar heen lopen en hun weg vervolgen. Iedereen verlaat de begraafplaats, maar zij draait zich om en loopt in de richting van de graven.

